

Flere barn har delt bosted

Ragni Hege Kitterød, Jan Lyngstad,
Erik H. Nymoen og Kenneth Aarskaug Wiik

Foreldre som bor hver for seg har langt oftere enn før delt bosted for barna. I 2012 oppgav tre av ti fedre at barna hadde delt bosted, mot bare én av ti i 2004. Andelen barn som bor fast hos mor har gått tilsvarende ned, mens andelen som bor fast hos far, har vært stabilt lav. Delt bosted i juridisk forstand forutsetter ikke nødvendigvis at barn bor like mye hos hver forelder, men ifølge denne undersøkelsen tilbringer barn med delt bosted i gjennomsnitt omtrent like mye tid med far som med mor. Delt bosted er blitt vanligere i de fleste grupper av fedre, men økningen har vært større blant dem som har vært samboende med barnets mor enn blant dem som har vært formelt gift. I 2012 var delt bosted like vanlig i begge disse gruppene av fedre. Det var imidlertid fremdeles mindre vanlig at barnet bodde fast hos far når foreldrene hadde vært samboende enn når de hadde vært gift.

Innledning

I Norge, som i mange andre vestlige land, er det en politisk målsetting at fedre skal delta mer i barneomsorg og husarbeid (Brandth og Kvande 2013). Dette gjelder enten foreldrene bor sammen eller hver for seg. Tidsbruksundersøkelser viser at fedre som bor sammen med barna sine, bruker mer tid på ulønnet familiearbeid enn før. Endringen har vært særlig markant på 2000-tallet og gjelder for de fleste grupper av fedre (Kitterød og Rønsen 2013). Også blant foreldre som bor hver for seg, ser vi en mer involvert farspraksis enn tidligere selv om de fleste barn fremdeles bor fast hos mor når foreldrene skiller lag. I forhold til midten av 1990-tallet, da en av de første store utvalgsundersøkelsene om dette ble gjennomført i Norge (Jensen og Clausen 1997), tilbringer samværsfedre nå mer tid med barn de ikke bor fast sammen med både på månedlig basis og i ferier, og flere har en ordning med delt bosted for barnet. Det er imidlertid fremdeles forholdsvis sjelden at barnet bor fast hos far (Kitterød 2005, Lyngstad m. fl. 2014). Også i mange andre land ser man en økning i omfanget av delt bosted for barn blant foreldre som bor hver for seg, mens andelen barn som bor fast hos mor går ned, og andelen som bor fast hos far er stabilt lav (Fehlberg m. fl. 2011, Singer 2008, Sodermans m. fl. 2013).

I denne artikkelen ser vi nærmere på endringene i bruk av delt bosted i Norge siden begynnelsen av 2000-tallet og spør om økningen har vært større i bestemte grupper av fedre enn i andre, eller om delt bosted er blitt vanligere blant fedre flest. Er det f. eks. særlig de høyt utdannede fedrene som oftere enn før har delt bosted for barna? Selv om andelen barn som bor fast hos far, har vært stabilt lav, undersøker vi også om det har vært endringer i denne tilpasningen blant bestemte grupper av fedre. Analysene er basert på tre undersøkelser av foreldre som bor hver for seg, fra 2002, 2004 og 2012. Opplegget for undersøkelsene er omtalt i Boks 1. En del resultater er tidligere publisert i en kommentert tabellrapport (Lyngstad m. fl. 2014). Både fedre og mødre ble intervjuet. Analysene i denne artikkelen tar utgangspunkt i fedrenes svar.¹ Vi får da noe høyere anslag for delt bosted enn det man får ved å ta utgangspunkt i mødrenes svar, eller i et gjennomsnitt av foreldrenes svar (ibid).² Ettersom vi her vil undersøke om det har vært en større økning i bruk av delt bosted for barn i noen grupper av fedre enn i andre, trenger vi opplysninger om utdanningsnivå, alder osv. for samtlige fedre. Vi må da benytte fedrenes svar.³ En del resultater basert på mødres svar, og på svar fra alle foreldre sett under ett, er vist i appendikstabellene 1 og 2 i denne artikkelen, samt i Lyngstad m. fl. (2014). Det vil dessuten bli foretatt mer detaljerte analyser på grunnlag av mødrenes svar i framtidige arbeider.

Ragni Hege Kitterød er forsker i Gruppe for demografi og levekår (rhk@ssb.no) / Institutt for samfunnsforskning (hege.kitterød@samfunnsforskning.no)

Jan Lyngstad er forsker i Gruppe for demografi og levekår (jrl@ssb.no)

Erik H. Nymoen er forsker i Gruppe for demografi og levekår (ehn@ssb.no)

Kenneth Aarskaug Wiik er forsker i Gruppe for demografi og levekår (kaw@ssb.no)

¹ Noen av resultatene i vår artikkel skiller seg litt fra dem som ble presentert i Lyngstad m. fl. (2014) ettersom vi har avgrenset analyseutvalget litt annerledes.

² På grunnlag av et datamateriale fra 2004 viser Kitterød og Lyngstad (2014) at selv om samværsfedre ofte rapporterer mer månedlig samvær med barn de ikke bor sammen med enn hva barnas mødre gjør, er det langt på vei de samme faktorene som har betydning for mengden samvær i multivariate analyser basert på fedres svar som i analyser basert på mødres svar.

³ Utvalget til undersøkelsen består av par av foreldre til samme barn, men i en del tilfelle svarte kun den ene forelderen (se boks 1). I de tilfelle der bare mor har svart, har vi ikke opplysninger om fars alder, utdanning osv.

Boks 1. Om undersøkelsene

Undersøkelsene i 2002 og 2004 ble gjennomført for å evaluere en omlegging av reglene for beregning av barnebidrag i 2003. De gav derfor mye informasjon om fordeling mellom foreldrene av økonomiske ressurser og av ansvar og omsorg for barna. I 2012 var man mer opptatt av å kartlegge hvordan familier ordner hverdagen etter et samlivsbrudd og hvilken innflytelse barn har på bosteds- og samværsordninger. Man la imidlertid vekt på å ivareta sammenlignbarhet mellom undersøkelsene på en del viktige områder. Både foreldre som bor sammen med barnet til daglig, og foreldre som ikke bor sammen med barnet, deltok i undersøkelsene. Utvalgene ble trukket slik at man har par av foreldre til samme barn, men i en del tilfelle svarte kun én av foreldrene. I 2002 og 2004 var det et krav at begge foreldre skulle være bosatt i Norge for at de skulle bli trukket ut til undersøkelsen. I 2012 var det tilstrekkelig at den forelderen som barnet var registrert bosatt hos, bodde i Norge. Nettutvalget inneholdt da 38 respondenter der den andre forelderen ikke var bosatt i Norge, 34 mødre og fire fedre.

I 2004 stilte man spørsmål om fordeling av ansvar og omsorg kun for det yngste barnet som foreldrene hadde sammen. I 2002 og 2012 stilte man også spørsmål om eventuelle andre barn foreldrene hadde sammen, men det yngste barnet ble kartlagt mest detaljert. I denne artikkelen bruker vi opplysningene om det yngste barnet.

I 2002 ble data samlet inn gjennom et postalt spørreskjema, og i 2004 og 2012 gjennom telefonintervjuer. Svarandelene i de tre undersøkelsene var henholdsvis 59, 75 og 60 prosent. Det er beregnet kombinerte frafalls- og utvalgsvekter i alle undersøkelsene. Undersøkelsene er dokumentert i Sætre (2004), Skaare og Fodnesbergene (2005) og Høstmark (2012).

Politiske regelendringer

På 2000-tallet er det kommet flere regelendringer som trekker i retning av en likere deling av foreldreskapet blant foreldre som bor hver for seg, både praktisk og økonomisk. Siden 2002 har det eksistert regler som sier at begge foreldrene skal være med å dekke barnets reisekostnader, slik at det blir lettere for samværsforeldre å ha kontakt med barna sine. Også en omlegging av reglene for beregning av barnebidrag i 2003 oppmuntret til mer kontakt mellom samværsforeldre og barn, blant annet ved at mye samvær gir lavere bidrag (St. meld. nr. 19, 2006-2007). I forbindelse med endring av Lov om barn og foreldre i 2006/2007 ble det vedtatt at reisekostnader ved samvær i utgangspunktet skal deles mellom foreldrene etter størrelsen på inntekten deres (Ot.prp. nr. 69, 2007-2008). I 2010 ble barnelovens definisjon av vanlig samværsrett utvidet. Vanlig samvær innebærer nå rett til å være sammen med barnet én ettermiddag per uke med overnatting, annenhver helg, til sammen tre uker i sommerferien, og annenhver høst-, jule-, vinter- og påskeferie. Tidligere inngikk kun ettermiddagssamvær på ukedagene, og sommerferiesamværet var to uker. I 2010 ble foreldrene videre pålagt varslingsplikt ved flytting (Ot.prp. nr. 104, 2008-2009). Samtidig fikk domstolene en viss adgang til å idømme delt bosted mot den ene eller begge

Boks 2. Analyseutvalg i artikkelen

Analysene i denne artikkelen er basert på svar fra fedrene. Analyseutvalget omfatter både fedre der man også oppnådde intervju med barnets mor og fedre der man ikke oppnådde intervju med barnets mor (se Boks 1 for omtale av utvalget). Fedre der den andre forelderen ikke var bosatt i Norge er holdt utenfor ettersom utvalget i de to første undersøkelsene kun omfatter barn der begge foreldre bodde i Norge. Endret prosedyre for utvalgstrekkning i 2012 kan også ha konsekvenser for hvor mange fedre med barn med mer enn én tidligere partner som kom med i utvalget. Vi holder derfor utenfor fedre som har barn med mer enn én tidligere partner i analysene her. Dette gjaldt henholdsvis 4, 7 og 7 prosent i undersøkelsene fra 2002, 2004 og 2012. Andelen som har delt bosted for barnet er noe lavere blant fedre som har barn med flere tidligere partnere enn blant dem som har barn med kun én tidligere partner, men ettersom forholdsvis få fedre har barn med flere eks-partnere, veier disse lite i gjennomsnittet for alle fedre. I 2012 oppgav for eksempel 30 prosent av fedrene som hadde barn med kun én tidligere partner at de hadde delt bosted for yngste felles barn (se figur1), mot 13 prosent av dem som hadde barn med flere tidligere partnere. For alle fedre sett under ett var andelen med delt bosted 29 prosent.

foreldres vilje. Foreldrene kan fortsatt fritt avtale delt bosted dersom de mener det er best for barna.

Selv om lovverket stimulerer til stor likedeling av omsorgen for barn blant foreldre som lever atskilt, er det også regler som kan gjøre det vanskelig for en del foreldre å velge delt bosted (St.meld. nr. 29, 2002-2003). Det finnes en rekke ytelser rettet mot enslige forsørgere, blant annet forhøyet barnetrygd, overgangsstønad, stønad til barnetilsyn, utdanningsstønad og rett til barnebidrag. I tillegg får enslige forsørgere en viss skattelette. Fram til 2013 ble de skattet i klasse 2. I 2013 ble dette erstattet med et særfradrag, men dette gjelder kun for dem med forhøyet barnetrygd. Ved delt bosted regnes ingen av foreldrene som enslige forsørgere, og dermed faller flere av disse ytelsene bort. En del foreldre (ofte mødre) kan altså tape økonomisk på en ordning med delt bosted, sammenlignet med en ordning der barnet bor fast hos mor og har samvær med far. Skjørten m.fl. (2007) finner for eksempel at mødre med delt bosted ofte har lavere inntekt enn enslige mødre, noe de ser i sammenheng med at delt-bosted-mødre ikke har rett til de samme ytelsene som enslige mødre.

Ordnningen med mekling ved samlivsbrudd har som formål at foreldre skal komme fram til en skriftlig avtale om foreldreansvar, barnets bosted og samvær etter samlivsbrudd, og å sikre et godt samarbeid mellom foreldrene med vekt på barnets beste. Lenge var mekling obligatorisk kun for gifte foreldre, men i 2007 ble ordningen utvidet til også å gjelde samboere med barn under 16 år. Begrunnelsen var at alle barn skulle ha samme rettigheter uavhengig av foreldrenes samlivsstatus (Ot.prp. nr. 103, 2004-2005). I 2006 fikk fedre automatisk del i foreldreansvaret for barn dersom de

Boks 3. Hva er delt bosted?

Barnets bosted ble kartlagt gjennom følgende spørsmål: *Vi vil gjerne vite hvem barnet bor fast sammen med, dvs. hvem har den daglige omsorgen for barnet nå? Er det 1) Deg, 2) Den andre forelderen, 3) Begge to eller 4) Andre?*

Spørsmålet ble fulgt av en forklarende tekst: Den av foreldrene som barnet bor **fast sammen** med, og dermed har den **daglige omsorgen** for barnet, kan blant annet bestemme hvor i landet barnet skal bo, om barnet skal være i barnehage. Den av foreldrene som barnet bor fast hos, må også ha foreldreansvar. Den andre forelderen har anledning til å uttale seg før en eventuell flytting. Hvis barnet har delt bosted, tas avgjørelsen om flytting, barnehage og lignende i felleskap.

I 2002 stod denne teksten trykt i det postale spørreskjemaet slik at deltakerne hadde den foran seg når de skulle fylle inn svaret. I 2004 og 2012, da intervjuet ble foretatt over telefon, fikk intervjueren opp denne teksten på dataskjermen sammen med spørsmålet, slik at den kunne leses opp. Man ønsket at deltakerne skulle oppfatte spørsmålet om delt bosted for barnet i tråd med den juridiske definisjonen, slik det er definert i Lov om barn og foreldre. I prinsippet kan barnet ha delt bosted i juridisk forstand uten at det tilbringer nøyaktig halvparten av tiden hos hver av foreldrene. Barnet kan også bo like mye hos hver forelder uten at det har delt bosted i juridisk forstand.

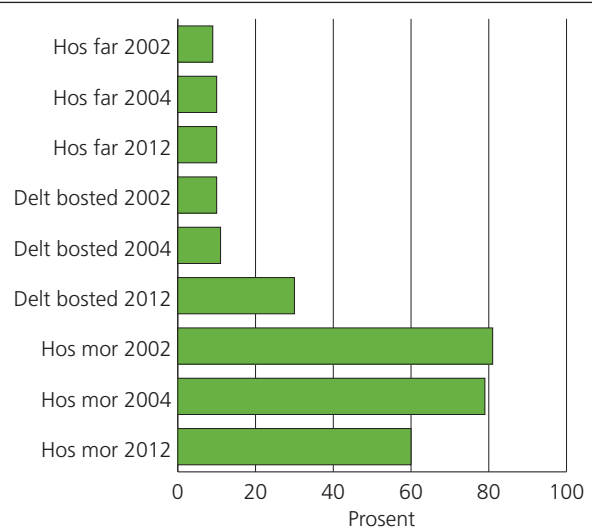
I Folkeregisteret kan barn kun være registrert bosatt på én adresse, enten hos mor eller far. Det er ikke nødvendigvis samsvar mellom barnets registrerte adresse, og hva foreldrene oppgir som barnets bosted på spørsmålet over. Et barn kan være registrert bosatt hos far, men bo mest hos mor, eller omvendt. Dette kan for eksempel henge sammen med at det tar noe tid før foreldre melder om flytting etter et samlivsbrudd eller etter at barnet har endret bostedsordning. Andelen barn med delt bosted kan altså ikke leses ut av Statistisk sentralbyrås registerbaserte statistikk for barn og unge. Denne viser blant annet en svak økning på 2000-tallet i andelen barn som bor med far, men ikke med mor. Trolig reflekterer dette hovedsakelig en økning i andelen barn med delt bosted.

bor sammen med barnets mor ved fødsel. Tidligere måtte samboende fedre aktivt meddele at de ville ha foreldreansvar. I 1998 ble prosedyren for dette forenklet, men i motsetning til gifte fedre, hadde samboende fedre fremdeles ikke automatisk del i foreldreansvaret for sine barn. Samboende fedre har altså fått en styrket rettslig stilling ved et samlivsbrudd.

Sterk økning i bruk av delt bosted

I undersøkelsen om Samvær og bosted 2012 svarte tre av ti fedre at de hadde delt bosted for barnet, mens seks av ti oppgav at barnet bodde hos mor og én av ti at det bodde hos far (figur 1) (se Boks 3 for definisjon av delt bosted). Andelen med delt bosted var langt høyere enn i tidligere undersøkelser, da kun om lag en av ti fedre oppgav at de hadde delt bosted. Det er blitt mindre vanlig at barnet bor hos mor, mens andelen barn som bor hos far, er omtrent uendret. Også når vi tar utgangspunkt i mødrenes svar, eller svar fra alle foreldre under ett, ser vi en klar økning i bruken av delt bosted, selv

Figur 1. Barnets bosted blant foreldre som bor hver for seg. Tall basert på opplysninger fra far. 2002, 2004 og 2012

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 1. Antall samværsdager per måned mellom foreldre og barn, etter barnets bosted. 2002, 2004 og 2012. Gjennomsnitt

	Barnet bor		Delt bosted	Barnet bor	
	Alle	hos mor		hos far	Annet
Antall dager					
2002	7,5	6,8	14,4	6,4	-
2004	8,1	7,4	14,4	7,4	-
2012	9,4	7,4	14,2	7,3	-
Antall observasjoner					
2002	962	764	103	94	1
2004	1 130	864	143	118	5
2012	1 151	680	349	118	4

Kilde: Undersøkelsen om samvær og bidrag 2002, Undersøkelsen om samvær og bidrag 2004 og Undersøkelsen om samvær og bosted 2012.

om andelen med delt bosted er noe lavere her enn hva fedrenes svar tyder på (appendikstabell 1).

Endringen mot mer bruk av delt bosted er i tråd med utviklingen i mange andre land (Fehlberg m. fl. 2011, Singer 2008, Sodermans m. fl. 2013), og må blant annet sees i lys en mer aktiv farspraksis når foreldrene bor sammen. Gifte og samboende fedre bruker nå klart mer tid til hus- og omsorgsarbeid enn tidligere (Kitterød og Rønsen 2013), og mange ønsker trolig å opprettholde omfattende kontakt med barna også etter et samlivsbrudd. Det at mødre bruker mer tid i yrkeslivet enn før, og dessuten er mer vant til at far tar en stor del av barneomsorgen, kan bidra til at de nå er mer positive til en ordning med delt bosted. I en nederlandsk studie finner Bakker og Karsten (2013) dessuten at mødre som ønsker en yrkeskarriere på heltid, kan se det som en fordel å ha delt bosted for barna ettersom de da kan konsentrere seg om jobben og egne fritidsaktiviteter når barna er hos far.

Foreldre kan i prinsippet ha delt bosted for barna selv om barna ikke tilbringer nøyaktig halvparten av tiden hos hver av dem. Det ser imidlertid ut til at barn med delt bosted bor omtrent like mye hos begge foreldre, i hvert fall når vi baserer oss på fedrenes svar (tabell 1).

Tabell 2. Reisetid mellom foreldrenes hjem etter barnets bosted. 2002, 2004 og 2012. Prosent

	Gang- avstand	½ time eller mindre, men ikke gangavstand	Mer enn ½ time, under 2 ½ time	2 ½ time eller mer	Antall observasjoner
2002					
Barnet bor hos mor	18	43	22	16	759
Delt bosted	50	44	5	2	108
Barnet bor hos far	18	45	21	15	93
2004					
Barnet bor hos mor	18	43	21	17	870
Delt bosted	54	42	3	1	144
Barnet bor hos far	26	37	20	17	120
2012					
Barnet bor hos mor	21	46	20	14	682
Delt bosted	50	46	3	1	353
Barnet bor hos far	25	37	24	14	120

Kilde: Undersøkelsen om samvær og bidrag 2002, Undersøkelsen om samvær og bidrag 2004 og Undersøkelsen om samvær og bosted 2012

I undersøkelsene om samvær og bidrag/bosted ble deltakerne spurt hvor mange dager per måned "samværsforelder" vanligvis tilbrakte sammen med barnet.⁴ Ifølge fedrene var dette i gjennomsnitt vel 14 dager per måned. Dette er nesten dobbelt så mye som når barnet bor fast hos mor eller far. Bildet var omtrent det samme i 2002, 2004 og 2012.

Ser vi på mengden månedelig samvær uavhengig av barnets bosted, var det en økning fra 7,5 dager i gjennomsnitt i 2002 til 9,4 dager i 2012. Dette reflekterer hovedsakelig at flere enn før har delt bosted for barnet. Fra 2002 til 2004 var det også en viss økning i det månedlige samværet for barn som bodde fast hos mor eller far.⁵

Som vi kunne vente, bor de fleste foreldre med delt bosted for barna forholdsvis nær hverandre (tabell 2). I samtlige undersøkelser rapporterte omtrent halvparten av fedrene med delt bosted at det var gangavstand mellom foreldrenes boliger, og 44-46 prosent oppgav at reisetiden var under ½ time, men ikke gangavstand. Bare for et lite fåtall, 4 prosent i 2012, var reisetiden på mer enn ½ time. Også når barna bor fast hos mor eller far, bor flertallet av foreldrene forholdsvis nær hverandre, men andelen med lang reisetid er høyere enn blant dem med delt bosted. I 2012 hadde for eksempel 20 prosent en reisetid på mellom ½ time og 2 ½ time når barnet bodde hos mor, og 14 prosent hadde en reisetid på minst 2 ½ time.

Delt bosted er vanligere enn før i de fleste grupper av fedre

Her spør vi hvorvidt økningen i bruk av delt bosted innebærer at ordningen praktiseres av andre grupper

⁴ Spørsmålet om månedlig samvær var utformet litt forskjellig i de tre undersøkelsene. I 2002 spurte man om antall samværsdager siste 30 døgn, i 2004 spurte man om antall samværsdager i en bestemt måned (oktober), og i 2012 spurte man om antall samværsdager i løpet av en vanlig måned. Spørsmålsutformingen er nærmere omtalt i Lyngstad m. fl. (2014).

⁵ Endringen fra 2002 til 2004 omtales nærmere i Kitterød (2005). Analysene viste en økning i det månedlige samværet når man baserte seg på svar fra fedre, men ikke når man baserte seg på svar fra mødre.

enn tidligere, eller om det har vært en økning blant fedre flest. Er det for eksempel slik at økningen først og fremst gjelder for de høyt utdannede fedrene, og for dem som har vært gift med barnets mor? Mens forskere tidligere har pekt på at fedre som har vært samboende med barnets mor har mindre kontakt med barna etter et samlivsbrudd enn fedre som har vært gift med barnets mor (Jensen og Clausen 2003), kan den styrkede rettslige stillingen til samboende fedrene ha bidratt til at de nå skiller seg mindre fra tidligere gifte når det gjelder samvær med barn etter brudd. I tillegg har nok forskjellene mellom de to samlivstypene blitt mindre i takt med at samboerskap er blitt vanligere og at samboere dermed utgjør en mindre selektert gruppe enn tidligere.

Selv om det ikke har vært noen klar økning i andelen barn som bor hos far, kan det ha vært en viss økning blant noen grupper av fedre og en nedgang blant andre. Også dette undersøkes i det følgende.

Ettersom endringen i bruk av delt bosted hovedsakelig fant sted etter 2004, benytter vi kun undersøkelsene fra 2004 og 2012 i det følgende. Tabell 3 viser andelen med delt bosted og andelen der barnet bor hos far for ulike grupper av fedre i disse to årene.

Delt bosted for barn er blitt vanligere i de fleste grupper av fedre (tabell 3). Både unge og eldre fedre hadde oftere delt bosted i 2012 enn i 2004, og det var en økning både blant fedre med kort og lang utdanning, fedre med kort tid siden bruddet med barnets mor og fedre med lang tid siden bruddet,⁶ fedre med små og store barn, fedre som kun har ett barn sammen med barnets mor og fedre med flere barn, fedre som har vært gift med barnets mor, fedre som har vært samboende med barnets mor og fedre som aldri har bodd sammen med moren, og både blant dem som bodde lenge sammen med barnets mor og dem som hadde et kortvarig samliv.

⁶ For fedre som har vært gift eller samboende med barnets mor er tid siden brudd beregnet ut fra intervjuopplysninger om når foreldrene flyttet fra hverandre. For fedre som aldri har bodd sammen med barnets mor, er tid siden brudd satt til det yngste barnets fødselsår.

Tabell 3. Andel barn med delt bosted og andel barn som bor hos far, basert på fedrenes svar. Tall for ulike grupper av fedre i 2004 og 2012. Prosent

	Delt bosted, prosent		Bor hos far, prosent		Antall observasjoner	
	2004	2012	2004	2012	2004	2012
Alle	11	30	10	10	1145	1170
Fars alder						
18-34 år	8	32	6	6	228	165
35-39 år	10	25	9	13	278	169
40-44 år	10	34	10	8	304	316
45 år +	14	28	12	12	335	520
Fars utdanningsnivå						
Ungdomsskole/videregående	10	28	10	10	872	832
Universitet/høgskole 1-4 år	15	35	9	11	186	230
Universitet/høgskole 5 år +	19	43	6	10	70	84
Uoppgitt	-	19	21	-	17	24
Tid siden brudd						
0-1 år	16	41	8	10	183	120
2-4 år	17	37	13	9	313	290
5-7 år	12	31	12	9	246	271
8-10 år	8	29	6	8	202	208
11 år +	3	15	7	15	194	245
Uoppgitt	-	20	-	7	7	36
Barnets alder						
0-4 år	10	26	4	4	160	105
5-9 år	14	37	6	9	347	294
10-14 år	9	30	11	11	457	453
15-17 år	11	23	16	13	186	320
Antall barn i relasjonen						
Ett barn	9	27	9	10	532	766
To barn	16	33	10	12	473	350
Tre barn eller flere	12	44	12	7	140	54
Samlivsstatus ved brudd						
Gift	16	32	14	13	596	479
Samboende	9	33	7	9	430	548
Enslig	2	10	1	7	119	118
Uoppgitt	-	13	-	7	-	25
Samlivets varighet						
0-4 år	6	25	6	10	190	181
5-7 år	10	32	10	11	199	210
8-10 år	12	32	9	12	208	179
11 år +	19	37	16	10	407	430
Ikke bodd med barnets mor (enslig)	2	10	1	7	119	118
Uoppgitt	3	19	3	10	22	52

Kilde: Undersøkelsen om samvær og bidrag 2004 og Undersøkelsen om samvær og bosted 2012.

Vi finner mange av de samme forskjellene mellom grupper av fedre i andelen med delt bosted i 2012 som i 2004. Eksempelvis er delt bosted vanligere blant fedre med lang utdanning enn blant fedre med kortere utdanning og mer utbredt blant dem med kort tid siden bruddet med barnets mor enn blant dem med lang tid siden bruddet. Når det gjelder samlivsstatus ved brudd, ser det imidlertid ut til å være en forskjell i bruken av delt bosted mellom tidligere gifte og tidligere samboende fedre i 2004, men ikke i 2012. Det kan også se ut til at de yngste fedrene sjeldnere hadde delt bosted enn de eldste fedrene i 2004, mens denne forskjellen ikke var til stede i 2012.

Også når det gjelder andelen barn som bor fast hos far, ser vi mye av det samme mønsteret i 2012 som i 2004. For eksempel var det i begge år relativt flere barn som

bodde hos far blant eldre enn blant yngre fedre og relativt flere blant fedre som hadde vært gift med barnets mor enn blant dem som hadde vært samboende eller aldri hadde bodd sammen med moren.

Multivariate analyser

For å kunne skille bedre mellom betydningen av de ulike faktorene for det å ha delt bosted, og for at barnet bor hos far, samt for å undersøke om betydningen av noen av faktorene er endret over tid, har vi foretatt multivariate analyser. Vi har benyttet logistisk regresjonsanalyse og kjørt separate modeller for tilbøyeligheten til å ha delt bosted sammenlignet med at barnet bor hos mor (tabell 4), og tilbøyeligheten til at barnet bor hos far, sammenlignet med at barnet bor hos mor (tabell 5). Vi har definert de samme modellene for årene 2004 og 2012, samt for begge år sett under ett

og med undersøkelsesår som dummyvariabel. I disse analysene holder vi utenfor fedre som aldri har bodd sammen med barnets mor ettersom de forholdsvis sjelden har delt bosted. Dette er i tråd med den internasjonale litteraturen på området der man oftest inkluderer kun foreldre som faktisk har bodd sammen, i analyser av barnas bosted (f. eks. Cancial og Meyer 1998, Juby m. fl. 2005, Sodermans m. fl. 2013). Endringer i ulike bostedsordninger for barn blant tidligere gifte/samboende i Norge vises i appendikstabell 2. Samtlige grupperingsvariabler i tabell 3 inngår som uavhengige variabler i de multivariate analysene i det følgende. For variabelen "samlivets varighet", har vi definert en egen kategori med "uoppgitt". Observasjoner med uoppgitte verdier på en av de andre variablene er holdt utenfor. Resultatene rapporteres som oddsratere. Oddsratere høyere enn 1 innebærer at fedre i den aktuelle gruppen har større sjanse for å ha delt bosted (eller at barnet bor hos far), sammenlignet med at barnet bor fast hos mor, enn fedre i referansegruppen, gitt likhet på andre områder. Oddsratere lavere enn 1 innebærer mindre sjanse for å ha delt bosted (eller bo hos far).

Delt bosted nå like vanlig blant tidligere samboende fedre som blant tidligere gifte

Når det gjelder tilbøyeligheten til å ha delt bosted, finner vi dels de samme, og dels noe forskjellige, resultater i analysene fra 2004 og 2012. I begge år er det en negativ sammenheng mellom tid siden bruddet med barnets mor og bruken av delt bosted, slik at fedre med minst 11 år siden bruddet sjeldnere har delt bosted for barnet enn dem med kort tid siden bruddet. Barnets alder og antall barn i den aktuelle relasjonen har ingen klar betydning verken i 2004 eller i 2012. I begge år er det en positiv sammenheng mellom fars utdanning og bruk av delt bosted, men sammenhengen er kun signifikant i 2012. Fedre med lang universitetsutdanning hadde da oftere delt bosted for barna enn dem med utdanning fra ungdomsskole eller videregående skole. I begge år var det også en positiv sammenheng mellom samlivets varighet og andelen med delt bosted for barna, men også her var sammenhengen statistisk signifikant kun i 2012. Fedre som hadde bodd sammen med barnets mor i minst 11 år hadde da oftere delt bosted enn dem som hadde bodd sammen med barnets mor mindre enn fem år.

Når det gjelder fars alder og samlivsstatus ved brudd, finner vi til dels motsatte effekter i de to årene. I 2012 hadde de yngste fedrene (18-34 år) oftere delt bosted for barnet enn dem som var litt eldre (35-39 år), mens det i 2004 ikke var noen klar sammenheng mellom fars alder og bruk av delt bosted. Denne endringen er statistisk signifikant (10%-nivå).⁷ Det ser altså ut til at bruk av delt bosted økte mer blant de yngste fedrene (18-34 år) enn blant dem som var litt eldre (35-39 år).

Tabell 4. Resultater fra logistisk regresjon av det å ha delt bosted for barnet sammenlignet med at barnet bor hos mor. Tall for fedre som har vært gift eller samboende med barnets mor. 2004 og 2012

	2004 Oddsratere	2012 Oddsratere	2004 og 2012 Oddsratere
Fars alder (ref: 35-39 år)			
18-34 år	0,82	2,07*	1,34
40-44 år	0,88	1,53	1,23
45 år +	1,20	1,14	1,09
Fars utdanningsnivå (ref: Ungdomsskole/videregående)			
Universitet/høgskole 1-4 år	1,46	1,43	1,41
Universitet/høgskole 5 år +	1,43	2,10*	1,89*
Tid siden brudd (ref: 0-4 år)			
5-7 år	0,68	0,68	0,66
8-10 år	0,43	0,72	0,59
11 år +	0,22**	0,42*	0,34***
Barnets alder (ref: 0-4 år)			
5-9 år	1,04	1,39	1,21
10-14 år	0,74	1,22	1,02
15-17 år	1,15	1,00	1,00
Antall barn i relasjonen (ref: Ett barn)			
To barn	1,22	0,94	1,01
Tre barn +	0,67	1,14	0,95
Samlivsstatus ved brudd (ref: Gift)			
Samboende	0,62*	1,15	0,95
Samlivets varighet (ref: 0-4 år)			
5-7 år	1,36	1,53	1,47
8-10 år	1,29	1,77	1,56
11 år +	1,86	2,01*	1,97**
Uoppgitt	0,73	0,72	0,71
År (ref: 2004)			
2012			3,59***
N	882	884	1 766

Kilde: Undersøkelsen om samvær og bidrag 2004 og Undersøkelsen om samvær og bosted 2012.

*p<0,05, **p<0,01, ***p<0,001

I 2004 hadde fedre som hadde vært gift med barnets mor, oftere delt bosted for barna enn fedre som hadde vært samboende med barnets mor. I 2012 var det ingen slik forskjell mellom tidligere gifte og samboende fedre. Også denne endringen er statistisk signifikant (5%-nivå). Dermed ser det ut til at delt bosted for barn har økt mer blant fedre som har vært samboende med barnets mor enn blant dem som har vært formelt gift.

I den tredje kolonnen i tabell 4 rapporteres resultater fra analyser for 2004 og 2012 sett under ett og med undersøkelsesår inkludert som en forklaringsvariabel. Som ventet, har undersøkelsesår en sterk og signifikant effekt. Dette innebærer at økningen i bruk av delt bosted gjelder også etter kontroll for eventuelle endringer i sammensetningen av gruppen fedre som ikke bor sammen med barnets mor, i hvert fall når det gjelder de variablene som inngår i våre analyser.

⁷ Vi har testet hvorvidt endringene er statistisk signifikante ved å inkludere et samspillsledd mellom undersøkelsesår og hver av de uavhengige variablene i den multivariate analysen.

Tabell 5. Resultater fra logistisk regresjon av at barnet bor hos far sammenlignet med at barnet bor hos mor. Tall for fedre som har vært gift eller samboende med barnets mor. 2004 og 2012

	2004 Oddsrate	2012 Oddsrate	2004 og 2012 Oddsrate
Fars alder (ref: 35-39 år)			
18-34 år	0,96	0,66	0,79
40-44 år	0,84	0,47	0,68
45 år +	0,83	0,61	0,76
Fars utdanningsnivå (ref: Ungdomsskole/videregående)			
Universitet/høgskole 1-4 år	0,88	1,00	0,95
Universitet/høgskole 5 år +	0,43	1,13	0,74
Tid siden brudd (ref: 0-4 år)			
5-7 år	0,67*	0,59	0,65
8-10 år	0,26*	0,51	0,36**
11 år +	0,19**	0,85	0,43
Barnets alder (ref: 0-4 år)			
5-9 år	1,57*	2,75	1,96
10-14 år	4,36*	3,10	3,38*
15-17 år	9,64***	4,38(*)	5,82***
Antall barn i relasjonen (ref: Ett barn)			
To barn	0,89	1,47	1,21
Tre barn +	1,13	0,69	1,03
Samlivsstatus ved brudd (ref: Gift)			
Samboende	0,56*	0,62*	0,61**
Samlivets varighet (ref: 0-4 år)			
5-7 år	1,15	1,22	1,19
8-10 år	0,73	1,18	0,90
11 år +	0,93	1,02	0,96
Uoppgitt	0,30	1,71	1,03
År (ref: 2004)			
2012			1,34 (*)
N	856	661	1 517

Kilde: Undersøkelsen om samvær og bidrag 2004 og Undersøkelsen om samvær og bosted 2012.

*p<0,05, **p<0,01, ***p<0,001

Store barn bor oftest hos far

Det er til dels andre grupper av foreldre som velger at barnet skal bo hos far etter et samlivsbrudd enn de som velger delt bosted. Dette er vist tidligere både for Norge (Kitterød og Lyngstad 2012) og andre land (Cancian og Meyer 1998, Juby m. fl. 2005), og framgår også av våre analyser her (tabell 5). Ulikt hva som er tilfellet for delt bosted, ser ikke fars utdanning ut til å ha noen betydning for hvorvidt barnet bor hos far eller ikke (tabell 5). Derimot var det både i 2004 og 2012 større sjanse for at store enn små barn bodde hos far framfor hos mor, og dette gjaldt særlig for de eldste barna (15-17 år). I begge årene var det også større sjanse for at fedre som hadde vært gift med barnets mor bodde sammen med barna enn fedre som hadde vært samboende med barnets mor. I 2004 var det en klar negativ sammenheng mellom tid siden bruddet mellom foreldrene og hvorvidt barnet bodde hos far eller ikke. Et lignende mønster ser vi i 2012, men her er ikke koeffisientene statistisk signifikante. Når det gjelder gruppen med minst 11 år siden bruddet med barnets mor, er det en

signifikant forskjell mellom koeffisientene for årene 2004 og 2012 (1%-nivå), noe som tyder på at økningen i andelen barn som bor hos far har vært mer markant i denne gruppen av fedre enn for dem med kort tid siden bruddet.

Den multivariate analysen viser dessuten at tilbøyeligheten til at barnet bor hos far sammenlignet med bosted hos mor, økte noe fra 2004 til 2012. Dette gjelder altså når vi justerer for endret sammensetning av fedrene i analyseutvalget mht alder, utdanning, tid siden bruddet osv. Oddsrate for dummyvariabelen år er imidlertid atskillig lavere i tabell 5 enn i tabell 4 (1,34 mot 3,59), og estimatet er mindre presist.

Avslutning

Siden 2000-tallet er det kommet flere regelendringer som oppmuntrer til stor grad av likedeling av ansvar og omsorg for felles barn blant foreldre som bor hver for seg. Blant annet er reglene for beregning av barnebidrag utformet slik at mye samvær med barna gir lavere bidrag for samværsforeldre, og det er også regler som sier at foreldrene skal dele på utgifter knyttet til barns reiser mellom deres boliger. Delt bosted for barna kan imidlertid være økonomisk ugunstig for en del foreldre ettersom ingen av partene da har rett til ytelser rettet mot enslige forsørgere, slik som for eksempel overgangsstonad og forhøyet barnetrygd.

Det er likevel langt flere foreldre som har delt bosted for barna nå enn på begynnelsen av 2000-tallet, noe som trolig har sammenheng med en mer involvert farspraksis blant fedre generelt og større likedeling av barneomsorg og husarbeid blant gifte og samboende foreldre. I 2002 oppgav 10 prosent av fedrene at de hadde delt bosted for barnet, mens andelen i 2004 og 2012 var henholdsvis 11 og 30 prosent. Andelen barn som bor fast hos mor har gått tilsvarende ned, mens andelen som bor fast hos far har vært stabilt lav. Et lignende mønster ser man i mange andre vestlige land. I denne artikkelen spør vi om økningen i bruk av delt bosted i Norge gjelder for alle grupper av fedre, eller om den har vært mer markant i noen grupper enn i andre. Vi spør også om det har blitt vanligere at barnet bor hos far i noen grupper av fedre og mindre vanlig i andre.

Det har vært en klar økning i andelen med delt bosted i de fleste grupper av fedre. Slike ordninger er blitt mer utbredt både blant fedre med kort utdanning og fedre med lang utdanning, blant dem med små barn og blant dem med store barn, blant dem med ett barn og dem med flere barn osv. Omfanget av delt bosted økte imidlertid mer blant forholdsvis unge fedre enn blant dem som var litt eldre, og mer blant fedre som hadde vært samboende med barnets mor enn blant dem som hadde vært gift med barnets mor. Det siste har trolig sammenheng med at samboende fedre har fått en styrket rettslig stilling, blant annet ved at de automatisk har del i foreldreansvaret for barna sine. Mens delt bosted tidligere var vanligere blant fedre som hadde vært gift med barnets mor enn blant dem som hadde

vært samboende, var det ikke noen slik forskjell i 2012. Dette gjelder også etter justering for faktorer som kan variere mellom tidligere gifte og samboende, som for eksempel samlivets varighet og antall barn.

Det var en signifikant positiv sammenheng mellom fars utdanningsnivå og bruk av delt bosted i 2012, men ikke i 2004. Forskjellen mellom de to årene er imidlertid ikke statistisk signifikant, og vi har dermed ikke grunnlag for å slutte at delt bosted har økt mer blant fedre med lang utdanning enn blant dem med kort utdanning. Delt bosted forutsetter gjerne omfattende samarbeid og fleksibilitet fra foreldrenes side og kan dessuten være ganske kostbart i og med at barna ofte vil trenge dobbelt sett av en del utstyr og eget rom i to hjem. Forskere i flere land har uttrykt bekymring for at dreiningen mot mer bruk av delt bosted for barn vil innebære at dette blir vanligere også blant foreldre med små sosioøkonomiske ressurser og der det er store konflikter mellom foreldrene (Fehlberg m. fl. 2011, Sodermans m. fl. 2013). Våre analyser tyder på at delt bosted har økt blant fedre i alle utdanningsgrupper, men ikke mer blant dem med kort enn blant dem med lang utdanning.

En ordning der barnet bor hos far er vanligere for store enn for små barn og vanligere når foreldrene har vært gift enn når de har vært samboende. I 2004 var det en negativ sammenheng mellom tiden siden foreldrene flyttet fra hverandre og tilbøyeligheten til at barnet bor hos far framfor hos mor. Dette mønsteret var mindre tydelig i 2012.

I senere analyser vil vi også inkludere opplysninger om fars inntekt og om graden av konflikter mellom foreldrene. Dette kan gi et bedre bilde av hvorvidt delt bosted i større grad enn før praktiseres av fedre med små økonomiske ressurser og av dem som har store konflikter med barnets mor. Vi vil også gjøre analyser der vi baserer oss på svar fra mor, i stedet for fra far, slik som i denne artikkelen. Dermed kan vi studere om det er andre sammenhenger i dag enn tidligere mellom mors utdanningsnivå og inntekt på den ene siden og delt bosted for barn, eller det at barnet bor hos far, på den annen.

Referanser

Bakker, W. og L. Karsten (2013): Balancing paid work, care and leisure in post-separation households: A comparison of single parents with co-parents. *Acta Sociologica* 56 (2): 173-187.

Brandth, B. og E. Kvande (2013): Innledning – Velferdsstatens fedrepolitikk. I B. Brandth og E. Kvande (red): *Fedrekvoten og den farsvennlige velferdsstaten*. Universitetsforlaget: Oslo.

Cancian, M. og D. R. Meyer (1998): Who gets custody? *Demography* 35 (2): 147-157.

Fehlberg, B., B. Smyth, M. Maclean og C. Roberts (2011): Legislating for shared time parenting after separation: A research review. *International Journal of Law, Policy and the Family* 25 (3): 318-337.

Høstmark, M. (2013): *Undersøkelsen om samvær og bosted 2012. Dokumentasjonsrapport*. Notater 36/2013, Statistisk sentralbyrå.

Jensen, A.-M. og S.-E. Clausen (1997): *Samvær og fravær. Foreldres kontakt med barn de ikke bor sammen med*. Norsk institutt for by- og regionsforskning. Notat1997:103.

Jensen, A.-M. og S.-E. Clausen (2003): Children and family-dissolution in Norway. The impact of consensual unions. *Childhood*, 10 (1): 65-81.

Juby, H., C. Le Bourdais, N. Marcil-Gratton (2005): Sharing Roles, Sharing Custody? Couples' Characteristics and Children's Living Arrangements at Separation. *Journal of Marriage and Family* 67 (1): 157-172

Kitterød, R. H. (2005): *Når mor og far bor hver for seg. Ansvar og omsorg for barna før og etter bidragsreformen*. Rapport 2005/22, Statistisk sentralbyrå.

Kitterød, R. H. og M. Rønsen (2013): Hvem er de nye involverte fedrene? *Økonomiske analyser* 5/2013: 39-46, Statistisk sentralbyrå.

Kitterød, R. H. og J. Lyngstad (2012): Untraditional caring arrangements among parents living apart. The case of Norway. *Demographic Research* 27 (article 5):121-152.

Kitterød, R. H. og J. Lyngstad (2014): She said, he said: Comparing mothers' and fathers' reports on the non-resident father's contact with his children. *Demographic Research* 30 (article 31): 899-910.

Lyngstad, J., R. H. Kitterød og E. H. Nymoen (2014): *Bosted og samvær 2002, 2004 og 2012. Endringer i ansvar og omsorg for barna når mor og far bor hver for deg*. Rapporter 2014/2, Statistisk sentralbyrå.

Ot.prp. nr. 103 (2004-2005): Om lov om endringer i barnelova mv. (omfang av samvær, styrking av meklingsordningen osv.). Barne- og familiedepartementet.

Ot.prp. nr. 69 (2007-2008): Om lov om endringer i barnelova mv. (barnebidrag og reisekostnader ved samvær), Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet.

Ot.prp. nr. 104 (2008-2009): Om endringer i barnelova mv. (flytting, delt bosted, samvær, vold mv.). Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet.

Singer, A. (2008): Active parenting or Solomon's justice? Alternating residence in Sweden for children with separated parents. *Utrecht Law Review* 4 (2): 35-47.

Skjørten, K., R. Barlindhaug og H. Lidén (2007): *Delt bosted for barn*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Skaare, S. og G. Fodnesbergene (2005): *Undersøkelsen om samvær og bidrag 2004. Dokumentasjonsrapport*. Notater 2005/41, Statistisk sentralbyrå.

Sodermans, A. K., K. Matthijs og G. Swicegood (2013): Characteristics of joint physical custody families in Flandern. *Demographic research* 28 (article 29): 821-848.

St. mld. nr. 19 (2006-2007): Evaluering av nytt regelverk for barnebidrag. Oslo: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

St. mld. nr. 29 (2002-2003): Om familie: forpliktende samliv og foreldreskap. Oslo: Barne- og familiedepartementet.

Sætre, A. H. (2004): *Undersøkelsen om samvær og bidrag 2002. Dokumentasjons- og tabellrapport*. Notater 2004/6, Statistisk sentralbyrå.